

ארגון הפרטיזנים המאוחד (פ.פ.א.ו)

(FPO – Fareynegte Partizaner Organizatsye), ארגון מחתרת יהודי אנטי-גרמני בגטו וילנה. עם סיפוח ליטה, ובכללה וילנה, לברית-המועצות ביולי 1940, נאלצו תנועות הנוער הציוניות לרדת למחתרת. עם כיבוש וילנה בידי הגרמנים (24 ביוני 1941), המשיכו התנועות הללו לשמור את המסגרת המחתרתית, ופעולתן בחודשים הראשונים לכיבוש הופנתה בעיקר להצלת חבריהן בעת אקציות ההשמדה שנערכו אז בוילנה בידי האינצגרופן. בקרב הקבוצות המחתרתיות הציוניות התנהל אז ויכוח אם להתארגן להמשך פעילות מחתרתית בתוך גטו וילנה, או לעבור לגטאות של בילורוסיה ושל הגנרלגוברמן, שבשלהי 1941 עדיין חיו היהודים שם בשקט יחסי, בעוד שבוילנה כבר נרצחו רוב התושבים היהודים. כל התנועות, פרט לקבוצה של אנשי 'החלוץ הצעיר – דרור', בראשותו של מרדכי טננבוים, דגלו בהישארות במקום.

בליל 31 בדצמבר 1941, ראש-השנה האזרחית, התכנסו כ-150 חברי תנועות נוער חלוציות בגטו, ולראשונה הוקרא אז הכרוז 'אל נלך כצאן לטבח' שחיבר אבא קובנר. בכרוז נקבע כי כל היהודים שהוצאו מוילנה נרצחו בפונר. הנוער היהודי נקרא להתארגן למאבק חמוש עם הגרמנים. ב-21 בינואר 1942 התכנסו בגטו נציגי תנועות הנוער הציוניות, וביניהם אבא קובנר מ'השומר הצעיר', ניסן רזניק מ'הנוער הציוני', יוסף גלזמן מבית"ר ויצחק ויטנברג נציג הקומוניסטים, והוחלט להקים תנועת התנגדות מאוחדת, 'פאראייניקטע פארטיזאנער ארגאניזאציע' (ארגון פרטיזנים מאוחד), ובראשי-תיבות 'פ.פ.א.ו.' נעדרו מהפגישה אנשי 'החלוץ הצעיר – דרור', בראשותו של טננבוים, שאז עזבו את וילנה ועברו לגטאות ביליסטוק וורשה. ויטנברג נבחר למפקד פ.פ.א.ו. ולחברי המטה נבחרו אבא קובנר, י' גלזמן ונ' רזניק.

מטרתו של הארגון היתה להכין התנגדות חמושה כאשר יעמוד הגטו בסכנת חיסול, וכן להעביר את רעיון ההתנגדות לגטאות אחרים. צעירי ה'בונד', שנעדרו משיבת יסוד פ.פ.א.ו., הצטרפו לארגון באביב 1942. אנשי 'החלוץ-הצעיר – דרור', שנשארו בגטו, הקימו קבוצת מחתרת נפרדת, 'קבוצת המאבק של יחיאל', בראשותו של יחיאל שיינבוים.

חברי פ.פ.א.ו. אורגנו ב'חמישיות' מחתרתיות, לפי מקומות מגוריהם בגטו, שלוש חמישיות היו מחלקה, ושש-שמונה מחלקות היו גדוד. במטה הארגון היו נציגים של כל המפלגות ותנועות הנוער שהתאחדו לפעילות המחתרתית.

פ.פ.א.ו. שלח שליחים לגטאות גרודנו, ביאליסטוק וורשה, כדי ליצור עמם קשר, להפיץ בקרבם את רעיון ההתנגדות והמרד ולהביא לידיעתם את האמת על השמדת ההמונים בוילנה ובליטה כלה. הנסיונות ליצור קשר עם המחתרת הפולנית (ארמיה קריובה) שפעלה בוילנה, לא הצליחו, ולעומת זה היה קשר סדיר עם קבוצה קומוניסטית קטנה של לא-

יהודים, שפעלה בעיר וילנה והמחתרת בגטו הושיטה לה עזרה. נכשל הניסיון לשלוח דרך החזית קשריות לברית-המועצות כדי למסור לעולם מידע על השמדת ההמונים של היהודים ולהזעיקו לעזרה. הקשריות נעצרו בקרבת החזית, אך הצליחו להתחמק ולחזור לוילנה.

הבעיה המרכזית של פ.פ.א.ו. היתה השגת נשק. המקורות היו מוגבלים. עיקר הנשק נקנה מהאוכלוסייה המקומית, או שחברי מחתרת שעבדו במחסני נשק של הגרמנים ובמחסני נשק שלל שהיו בבורבישקי (Borbiszki), הצליחו להסתיר בכליהם ולמסור לפ.פ.א.ו. רימונים פרימיטיוויים ובקבוקי מולוטוב ייצרו בתוך הגטו. הנשק שהושג היה בעיקר אקדחים ומספר קטן של רובים, רימונים ותת-מקלעים, והוחזק במחסני סתר בגטו. בשיאו היו כ-300 חברים מאורגנים בפ.פ.א.ו. ובשביל רובם היה כלי-נשק כלשהו. פ.פ.א.ו. ביצע פעולות חבלה מחוץ לגטו, כגון מיקוש רכבת בדרכה לחזית, וחבלה בצידוד ובנשק של הגרמנים במפעלים שבהם עבדו חברי המחתרת.

ראש היודנרט יעקב גנס ידע על המחתרת ואף קיים קשרים עם ראשיה. בעקבות חיסול הגטאות הקטנים ומחנות-עבודה בסביבות וילנה באביב 1943, גברה פעילות פ.פ.א.ו. בהברחת נשק לגטו, ונוצר קשר עם פרטיזנים ביערות שבמערב בילורוסיה. קבוצות אחדות של צעירים, שלא מחברי פ.פ.א.ו., יצאו ליערות ושליחים של הפרטיזנים הגיעו לגטו. בעקבות אזהרה מן השלטונות הגרמניים ראה היודנרט בפעולות הללו סכנה לקיום הגטו והמתח בינו ובין פ.פ.א.ו. גבר. אותה עת גברה פעילות המחתרת הקומוניסטית בעיר, והתהדקו הקשרים בינה ובין פ.פ.א.ו. י' ויטנברג היה חבר גם בוועד המחתרתי העירוני של הקומוניסטים.

ב-15 ביולי 1943 זימן גנס לביתו את מטה פ.פ.א.ו., ואסר את ויטנברג. כאשר הובילו אנשי משטרת הביטחון הגרמנית את ויטנברג לשער הגטו, תקפו אותם אנשי פ.פ.א.ו. גויסו והתבצרו במבנים אחדים בגטו. למחרת היה עימות גלוי, מלווה בהתנגשויות בין פ.פ.א.ו. ובין משטרת הגטו שבה תמכו תושבים רבים שדרשו את הסגרתו של ויטנברג, כדי למנוע סכנה הנשקפת לגטו מצד הגרמנים. ויטנברג הסגיר את עצמו לגרמנים, כדי למנוע התנגשות דמים בין היהודים, ואותו לילה התאבד. אבא קובנר נבחר למפקד החדש של פ.פ.א.ו. כלקח מהפרשה החליט הארגון להקים ביערות בסיס פרטיזנים שייצע לארגון בעת הצורך וישמש מיקלט לחברי הארגון.

ב-24 ביולי 1943 יצא גלזמן בראש קבוצה ראשונה של אנשי פ.פ.א.ו. ליערות נרוץ' (Naroch).

ב-1 בספטמבר 1943, באקציית הגירוש לאסטוניה, שהיתה שלב בחיסול הסופי של הגטו, גייס פ.פ.א.ו. את חבריו, התבצר בקטע של הגטו וקרא ליהודים לא להיענות לשילוח ולמרוד. תושבי הגטו לא נענו לקריאה ולמרד, בהאמינם שהגירוש הפעם אינו להשמדה

אלא לעבודה. בערוב יום 1 בספטמבר היתה התנגשות חמושה בין אנשי המחתרת ובין כוחות גרמניים שסרקו את הגטו, ובה נהרג יחיאל שיינבוים שפעל אז בשיתוף פעולה אמ הפ.פ.א.

עם חשיכה פינו הגרמנים את הגטו ולא חזרו אליו במהלך כל האקציה, שנמשכה עד 4 בספטמבר, לפי שגנס הבטיח להם להעמיד לרשותם את מכסת האנשים הדרושה לאסטוניה. לאחר האקציה ההיא זנח פ.פ.א. את רעיון המרד בגטו, מאחר שתושביו לא נענו לקריאתו, והחל בהוצאת חבריו ליערות נארוץ ורודניקי (Rudninkai).

ב- 23 בספטמבר 1943, יום חיסול הגטו, יצאה את הגטו דרך תעלות הביוב הקבוצה האחרונה של אנשי פ.פ.א. ובה 80-100 חברים בראשות א' קובנר. כעבור ימים אחדים הגיעה הקבוצה ליערות רודניקי. רובם המכריע של חברי פ.פ.א. יצאו ליערות והצטרפו לפרטיזנים. בסך-הכל יצאו מגטו וילנה 600-700 צעירים והצטרפו לפרטיזנים.

ביערות הקימו אנשי פ.פ.א. גדודי פרטיזנים יהודים במסגרת תנועות הפרטיזנים הסובייטית. אך בהתאם למדיניות מטה הפרטיזנים הסובייטים, ששללה קיום יחידות נפרדות של יהודים, פורק חלק מהיחידות הללו ולאחרות צורפו פרטיזנים לא יהודים. הפרטיזנים מגטו וילנה לחמו ביערות עד בוא הצבא הסובייטי, והשתפו בשחרורה של וילנה ב- 13 ביולי 1944.